

Miljö- och samhällsbyggnadsförvaltningen
Miljö- och hälsoskyddsavdelningen
Peter Osgyani
044 - 13 52 08
Peter.Osgyani@kristianstad.se

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Yttrande - Remiss av Betänkande En översyn av kontrollorganisation och finansieringen av kontroll i livsmedelskedjan för att förenkla för företag (SOU 2025:64)

Dnr ALL.2025.2510
Diarienummer LI2025/01164

Miljö- och hälsoskyddsavdelningens förslag till miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden avger yttrande i enlighet med miljö- och hälsoskyddsavdelningens tjänsteskrivelse.

Sammanfattning

Regeringen beslutade den 14 december 2023 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att se över hur offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet i livsmedelskedjan organiseras och finansieras inom områdena livsmedel, foder och animaliska biprodukter.

I syfte att uppnå en mer enhetlig och likvärdig offentlig kontroll föreslår utredningen att ansvaret för den offentliga kontrollen i livsmedelskedjan när det gäller kontrollområdet livsmedel ska centraliseras till Livsmedelsverket och kontrollområdena foder och ABP ska centraliseras till Jordbruksverket. Huvuddelen av förslagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2028.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun, ställer sig kritisk till en samlad myndighet för hela livsmedelskedjan.

Beslutsunderlag

Miljö- och hälsoskyddsavdelningens tjänsteskrivelse

Ärendet

Bakgrund

Regeringen beslutade den 14 december 2023 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att se över hur offentlig kontroll och annan offentlig verksamhet i livsmedelskedjan organiseras och finansieras inom områdena livsmedel, foder och animaliska biprodukter.

Den offentliga kontrollen i Sverige avseende livsmedel, foder, animaliska biprodukter (ABP) och djurskydd vid slakt utövas i dag av 270 kontrollmyndigheter på lokal, regional och nationell nivå. Kontrollorganisationen är komplex och ställer stora krav på samordning och samverkan. I flera utredningar och uppföljningar har det konstaterats att det finns brister i den offentliga kontrollen. Dessa brister består bl.a. i att kontrollen och avgifterna inte bedöms vara likvärdig över landet.

Utredningen har konstaterat att det måste ske en förändring av kontrollstrukturen. Den förändrade organisationen ska ge förutsättningar för att kontrollen ska bli så effektiv och likvärdig som möjligt, samtidigt som det ska bli enklare för företagen. Utredningens målbild har varit en kontrollstruktur som är enklare att styra och leda, med myndigheter som har nationell behörighet att utföra kontroll och har större möjlighet att arbeta med kvalitetsutveckling och digitalisering. Det leder enligt utredarens bedömning till de bästa möjligheterna att bevaka de intressen som lagstiftningen inom områdena livsmedel, foder och ABP är avsedda att skydda, vilket ytterst är säkra livsmedel och foder.

I syfte att uppnå en mer enhetlig och likvärdig offentlig kontroll föreslår utredningen att ansvaret för den offentliga kontrollen i livsmedelskedjan när det gäller kontrollområdet livsmedel ska centraliseras till Livsmedelsverket och kontrollområdena foder och ABP ska centraliseras till Jordbruksverket.

Yttrande

Miljö- och hälsoskyddsnämnden i Kristianstads kommun (framöver kallad nämnden), ställer sig kritisk till en samlad myndighet för hela livsmedelskedjan. Närheten till företagen samt den lokala kännedomen och flexibiliteten kommer försämrats avsevärt. Många små företag efterfrågar en hög tillgänglighet och att myndigheten har en kännedom om lokala förutsättningar. Vidare anser nämnden att utredningen inte på ett grundligt sätt har utrett konsekvenserna och företagets syn på förstatligandet av djurskyddet 2009 samt Livsmedelsverkets övertagande av kontrollen av små 853-anläggningar. Det bör utvärderas på ett grundligt sätt innan en sådan genomgripande förändring sker att bilda en statlig kontrollmyndighet. Vidare anser nämnden att styrning och ledning kan förbättras med kommunal kontroll genom föreskrifter, utbildning och revision av kontrollmyndigheterna.

Kontrollmyndigheter med minst 3 årsarbetskrafter

Nämnden instämmer i att det finns en utmaning med små kontrollmyndigheter, där det kan vara svårt att upprätthålla kompetens samt att det inte finns någon resiliens vid sjukdom eller vakans. Det finns flera fördelar med den modell som Statskontoret rekommenderar, dels förblir den lokala närvaron kvar dels får myndigheterna en resiliens vid oförutsedda händelser som sjukdom eller annan frånvaro. Det blir också lättare för myndigheterna att uppfylla kraven på kompetens som anges i EU-förordningen.

Möjligheter till rekrytering

Utredningen lyfter svårigheten att rekrytera och att den inte bara gäller kommunerna utan kontrollorganisationen som helhet. Här befarar nämnden att situationen kan förvärras vid förändringen som utredningen föreslår. Risken är att inte alla kommer byta organisation, vilket gör att det kommer bli ett tapp av kompetens och erfarenhet. I en redan svår situation att rekrytera erfaren och kompetent personal kommer situationen förvärras, vilket i slutändan kommer drabba företagen och konsumenterna.

Bemötande och tillgänglighet

Nämnden ställer sig frågande till utredningens slutsats att kommunernas bemötande och tillgänglighet skulle vara dålig enligt företagen och att detta beror på utformning av nuvarande organisation. Sedan 2010 har SKR utfört insiktsmätningar som visar på att företagen är överlag nöjda med den kommunala livsmedelskontrollen. Där många

delområden har ett index på högt, och mycket högt, värde. Delområdet bemötande ligger på ett mycket högt värde sedan 2022. Mätningen 2024 för livsmedelskontrollen i Sverige, visar att livsmedelskontrollen har ett mycket högt värde inom serviceområdena, bemötande, kompetens, rättssäkerhet samt effektivitet. Det här motsäger utredningens slutsatser.

Regellättnader

Nämnden ställer sig positiv till regellättnader för företagen, särskilt för mikroföretag. Regellättnader är inte beroende av kontrollorganisationens struktur, utan kan göras oavsett strukturen. Här anser nämnden att ett ansvar vilar på de centrala myndigheterna att tolka lagstiftningen och där det är möjligt att förenkla för företagen. Genom vägledning och utbildning så kan regellättnader spridas i organisationen. Tidigare förekom länsmöten två gånger per år där bland annat Livsmedelsverket redogjorde för diverse nyheter och det var samtidigt ett forum för diskussion. Dessa har på senare år prioriterats bort.

Revision av kontrollmyndigheter

Utredningen lyfter frågan om likvärdighet i kontrollen samt att tidigare revisionssystem har lett till att brister har kunnat uppmärksammas och åtgärdas. Nämnden anser att ett heltäckande system för revision av kontrollorganisationen skulle få en positiv effekt på likvärdigheten, tillsammans med krav på att myndigheten ska bestå av minst tre årsarbetskrafter. Revisioner samt skuggkontroller av kontrollmyndigheter som tidigare förekom, kan på ett effektivt sätt belysa olikheter samt brister, vilket gör att på sikt kommer öka likvärdigheten.

Vidare lyfter också utredningen att bristen i likvärdighet enligt företagen också gäller länsstyrelsen och Livsmedelsverket, vilket kan ifrågasätta utredningens slutsats att likvärdigheten kommer bli bättre med en myndighet. Utredningen ger inte heller något entydigt svar om brist på likvärdighet beror på olika bedömningar utifrån kompetensbrist eller att det har att göra med att lagstiftningen är målstyrd vilket medför att företagen kan lösa problem på olika sätt, vilket kan uppfattas som olika bedömningar.

Råd och stöd

Utredningen lyfter brister i kommunernas rådgivning. Nämnden anser att många kommuner lägger betydande tid på rådgivning och information, både i samband med kontrollbesöken och vid annan kontakt (hemsida, riktad information, telefonrådgivning med mera). Råden handlar inte bara om livsmedel utan även om andra lagstiftningar som kommunen har tillsyn över samt råd och vägledning kring lagstiftningar som andra kommunala förvaltningar hanterar (till exempel bygglov och VA). Nämnden anser att denna rådgivning kommer försämrats med ett statlig övertagande, vilket skulle försämra situationen för många mikroföretag med diversifierad verksamhet.

Vidare visar Livsmedelsverkets förtroendemätning bland livsmedelsföretagare 2024, att fyra av tio livsmedelsföretagare får den information de behöver kring livsmedelsfrågor från Livsmedelsverket samt att stora företag har både högre kännedom och högre förtroende för Livsmedelsverket jämfört med mindre företag. Nämnden befarar att det kommer bli en försämring av både förtroende och råd, med det förslag som utredningen föreslår.

Nämnden anser vidare att många företag saknar grundläggande kompetens kring bland annat livsmedelshygien. Nämnden anser att det skulle finnas många fördelar med ett hygienpass, likt den finländska modellen. Dels kan myndigheten lägga resurser på rådgivning att tolka lagstiftningen i stället för basala frågor kring hygien, dels skulle många företag inte ha behov av att få råd och bli upplärda. Det skulle också minska antalet brister samt kostnader för företagen i form av extra kontrollbesök. Nämnden ställer sig positivt till

att regeringen ger Livsmedelsverket i uppdrag att hålla utbildningar beträffande små företags förutsättningar och behov. Regeringen bör även ge Livsmedelsverket i uppdrag att utreda en modell för hygienpass, som alla verksamheter ska gå, likt den finska modellen.

Digitala system och register

Nämnden ställer sig positiv till ett gemensamt register för livsmedelskontrollen. Det finns många fördelar både för kontrollmyndigheterna och för företagen. Ett gemensamt register behöver inte vara beroende av att det är en statlig kontrollmyndighet. Kommunernas ärendehanteringssystem skulle kunna kopplas till en gemensam databas där vissa uppgifter laddas upp per automatik samt kan hämtas av myndigheterna och företagen. Regeringen bör utreda ett gemensamt digitalt system.

Tillgänglig information samt handläggningstider

Utredningen lyfter frågan om lätt tillgänglig information om regler samt att handläggningstider förkortas. Här vill nämnden lyfta att många kommuner har lätt tillgänglig information samt ger mycket råd och information via olika forum. Här bör en fördjupad analys göras tillsammans med branschföreträdare, på vilket sätt företagen vill ha informationen för att den ska vara lättillgänglig och vilken information som de efterfrågar, för att det ska bli lätt att göra rätt. Vad det gäller handläggningstidens förkortning är det nämndens uppfattning att det gäller framför allt Livsmedelsverket, då kommunerna endast registrerar verksamheter utan någon förprovning, vilket ofta sker samma dag eller kort därefter att anmälan inkommit.

Utredningen lyfter bristerna med länsstyrelsens kontroll av primärproduktionen. Under 2023 genomfördes 787 kontroller, med ett mål satt på 1000 kontroller. Skälet som angavs varför målet inte uppnåddes var faktorer som resursbrist, tillgång till personal och prioriteringar. Med detta i beaktande ser nämnden en risk att kontroller samt information och rådgivning kommer minska vid ett statligt övertagande. Det går inte att förutsätta att den befintliga kontrollpersonalen med många års erfarenhet per automatik kommer gå över i en ny organisation. Det innebär att det kommer finnas ett rekryteringsbehov som tar tid samt risk finns för ett kompetenstapp.

Sveriges geografiska och demografiska förutsättningar

Utredningen lyfter utmaningen med Sveriges geografi och demografi. Man menar även att utmaningen är densamma oavsett utförare av offentlig kontroll. Nämnden håller med om utmaningen som föreligger, men anser att den riskerar att förvärras med färre kontor än idag. Avståndet till kontrollobjekten och medborgarna kommer bli längre samt restiden kommer öka, vilket även medför en ökad kostnad för offentlig kontroll.

Nationella förbud och en landsomfattande "task force"

Nämnden ställer sig positiv att göra förändringar i lagstiftningen, så att Livsmedelsverket skulle ha möjlighet att utfärda nationella förbud om enskilda livsmedel. Det här tillsammans med iRASFF skulle ha en positiv effekt på att stoppa farliga livsmedel, samt försvåra för oseriösa och illegala verksamheter.

Nämnden anser vidare att Regeringen bör ge Livsmedelsverket i uppdrag att utreda en nationell "task force", som skulle kunna arbeta mot livsmedelsfusk över hela landet i samverkan med kommunerna.

ABP-kontrollen

Utredningen lyfter att det inte finns några kända brister i ABP-kontrollen som utförs av Jordbruksverket och Livsmedelsverket, och att det finns flera brister i den ABP-kontroll som utförs av länsstyrelserna och de kommunala kontrollmyndigheterna. Nämnden vill här påpeka att kommunerna i ett tidigt skede påbörjade ABP-kontrollen, men det fanns stora brister i Jordbruksverkets vägledning. Som jämförelse så kan man ta

Livsmedelsverkets positiva arbete med vägledningar, ett gemensamt riskklassningssystem samt en god dialog med företagen som utvecklar ärendehanteringssystemen, så att rapporteringen sker på ett smidigt sätt. Det här saknas helt och hållet från Jordbruksverkets sida, vilket också påverkar den kommunala ABP-kontrollen på ett negativt sätt.

Miljö- och hälsoskyddsavdelningen

Tjänsteskrivelsen är digitalt signerad av Peter Osgyani, avdelningschef.

Beslutet expedieras enligt instruktioner i remissmissivet.

